

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Ενότητα 6α: Παιδαγωγικές, διδακτικές μέθοδοι και μέθοδοι αξιολόγησης:

Σχέδιο εργασίας και Σχεδιασμός Μαθήματος

Μάριος Κουκουνάρας Λιάγκης

Το Σχέδιο Εργασίας χαρτογραφεί την ύλη ενός σχολικού έτους ή ενός εξαμήνου. Μπορεί να αφορά ένα συγκεκριμένο κεφάλαιο ή διδακτική ενότητα ή ακόμη και ένα ολόκληρο μάθημα, ανάλογα με τη διάρκεια και το περιεχόμενό του. Για να είμαστε ακριβείς, είναι μία εικόνα, ένα έγγραφο-οδηγός σχετικά με το πώς θα μπορέσει ο/η εκπαιδευτικός να μεταδώσει όλες τις πτυχές ενός θέματος/μαθήματος/διδακτικής ενότητας στον/στην εκπαιδευόμενο/η. Πρόκειται για ένα πλάνο για τους εκπαιδευτικούς, με στόχο να σχεδιάζουν τι θα διδάξουν στη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού τριμήνου/τετραμήνου/εξαμήνου, μιας περιόδου ή σχολικής χρονιάς. Καταγράφει τα μαθήματα, τους βασικούς στόχους και τα μαθησιακά αποτελέσματα, καθώς και τις δραστηριότητες και τη σχετική αξιολόγηση, διαμορφωτική (formative) και αθροιστική (summative). Βοηθάει τον/την εκπαιδευτικό αλλά και τους/τις μαθητές/τριες στην οργάνωση του χρόνου και της δουλειάς τους.

Ενώ το ΣΕ (σχέδιο εργασίας) αναλύει όλη την μαθησιακή εμπειρία σε σχέδια κεφαλαίων/ενοτήτων, το σχέδιο μαθήματος αναφέρεται σε ξεχωριστά μαθήματα του κάθε κεφαλαίου. Κάθε μάθημα απαιτεί ένα λεπτομερές σχέδιο, στο οποίο καταγράφονται οι χρόνοι, οι στόχοι, τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, η σειρά των δραστηριοτήτων, η αξιολόγηση και τις πηγές. Η ιδέα είναι ότι, αν κάποιος δει ένα σχέδιο μαθήματος, θα μπορεί να καταλάβει το τι σκοπεύει να κάνει ο εκπαιδευτικός, αλλά και το τι περιμένει από τους μαθητές να κάνουν και να μάθουν κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, μιας ώρας, για παράδειγμα.

Η Εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, η Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΑΔ) και η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (ΔΕ) θα μπορούσαν να αποτελούν οργανωτικές αρχές θεμελίωσης των στόχων του Προγράμματος Σπουδών καθώς και των γενικότερων σκοπών της εκπαίδευσης, οι οποίοι μπορούν να διατυπωθούν με διάφορους τρόπους μέσα στο Πρόγραμμα Σπουδών για την προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και την ευρύτερη σχολική δομή.

Φυσικά, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις και τρόποι που συντονίζονται με τα εκπαιδευτικά συστήματα, τις έννοιες της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη και της εκπαίδευσης, το επίπεδο και τις ηλικίες κ.λπ., αλλά είναι ξεκάθαρο ότι η Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη, η ΕΑΔ και η ΔΕ μπορούν να εφαρμοστούν στα αναλυτικά προγράμματα όλων των επιπέδων σπουδών. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό με την εφαρμογή της Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη, της ΕΑΔ και της ΔΕ είτε ως α) ένα ξεχωριστό σχολικό μάθημα, το οποίο μπορεί να είναι υποχρεωτικό ή επιλεγόμενο με δικά του Σχέδια Εργασίας, είτε β) ως διδακτικό αντικείμενο ενσωματωμένο σε ένα ή περισσότερα σχολικά μαθήματα, όπως για παράδειγμα ένα μάθημα στην Ιστορία ή την Γεωγραφία, είτε ως ένα διαθεματικό αντικείμενο του Προγράμματος Σπουδών (Brett, Mompoint-Gaillard, & Salema, 2009, p. 230).

Στον σχεδιασμό των Σχεδίων Εργασίας και των μαθημάτων για την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη, την ΕΑΔ και τη ΔΕ και στην εφαρμογή τους, οι μαθησιακοί στόχοι και τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, οι δραστηριότητες των μαθητών/τριών και η αξιολόγησή τους είναι αλληλένδετα μέρη που σχετίζονται άμεσα με την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη, την ΕΑΔ και τη ΔΕ. Το μοντέλο των ΙΔΠ με τις Ικανότητες (αξίες, στάσεις, δεξιότητες και γνώσεις και κριτική σκέψη) και τους περιγραφικούς δείκτες που συνοδεύουν τις ικανότητες αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο τόσο για την προετοιμασία, όσο και τον σχεδιασμό. Το μοντέλο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί, για να αναλυθούν οι στόχοι/Επιδιωκόμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα, τα οποία μπορούν να συνδυαστούν και να συγκριθούν με τους περιγραφικούς δείκτες, οι οποίοι με την σειρά τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε δεύτερο επίπεδο στον σχεδιασμό δραστηριοτήτων και στην επιβεβαίωση της επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων στην αξιολόγηση (Council of Europe, 2018, p. 12).

Στο τέλος αυτής της ενότητας θα είστε όλοι ικανοί να σχεδιάζετε Σχέδια Εργασίας και να οργανώσετε μαθήματα για την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη/ΕΑΔ/ΔΕ και κυρίως να χρησιμοποιείτε την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη/ΕΑΔ/ΔΕ ως αρχή στην κατάρτιση Σχεδίων Εργασίας και στον σχεδιασμό μαθημάτων για όλα τα άλλα μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών από την προσχολική, την Πρωτοβάθμια έως και τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σχέδιο Εργασίας

Το πλαίσιο στο οποίο καλείται ένας εκπαιδευτικός να αναπτύξει ένα ΣΕ ορίζει τις απαιτήσεις, τις οποίες οφείλει να αναγνωρίσει και να καταγράψει στο τελικό έγγραφο. Κάποιες φορές, τα ιδρύματα παρέχουν σχεδιαγράμματα για ένα ΣΕ, τα οποία οφείλει να ακολουθήσει ο/η εκπαιδευτικός. Ωστόσο, ο καθένας μπορεί να δημιουργήσει ένα ΣΕ χρησιμοποιώντας ένα Word ή Excel στον υπολογιστή. Οι πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα ΣΕ είναι οι εξής:

Ημερομηνία/Αριθμός μαθήματος

Χρόνος:

Στόχοι:

ΠΜΑ (Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα):

Περιεχόμενο/θεματικές ενότητες:

Δραστηριότητες

Υλικό

Αξιολόγηση

Μια καλή ιδέα είναι να χρησιμοποιείτε το παρακάτω σχεδιάγραμμα:

Τίτλος Μαθήματος/Ενότητας:		
Αριθμός συναντήσεων/μαθημάτων		
Προαπαιτούμενα (αν υπάρχουν)		
Αριθμός Μαθητών/τριών		
Χρόνος:	Έναρξη:	Λήξη:
Τοποθεσία:		
Στόχοι	Τι προσπαθούμε να πετύχουμε;	
Επιδιωκόμενα/Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (σε συμφωνία με τους στόχους)	1. 2. ...	Σχετικοί Στόχοι
Βασικά Θέματα:	1. 2. ...	
Αποτελέσματα και ΙΔΠ	ΙΔΠ και περιγραφικοί δείκτες	Σχετικά ΠΜΑ
Γνώση και κριτική σκέψη		
Αξίες		
Στάσεις		
Δεξιότητες		
Τίτλος Μαθήματος		
Προπαρασκευαστικές εργασίες Μαθητών/τριών (εάν χρειάζεται)		
Περιεχόμενο/Βασικά Θέματα		
Δραστηριότητες Μαθητών/τριών		
Αξιολόγηση		

Τίτλος Μαθήματος		
Προπαρασκευαστικές εργασίες Μαθητών/τριών (εάν χρειάζεται)		
Περιεχόμενο/Βασικά Θέματα		
Δραστηριότητες Μαθητών/τριών		
Αξιολόγηση		
Τι χρειάζεται να έχω προετοιμάσει;		
Πηγές		

Τίτλος Μαθήματος	
Προπαρασκευαστικές εργασίες Μαθητών/τριών (εάν χρειάζεται)	
Περιεχόμενο/Βασικά Θέματα	
Δραστηριότητες Μαθητών/τριών	
Αξιολόγηση	
Τι χρειάζεται να έχω προετοιμάσει;	
Πηγές	

Τίτλος Μαθήματος	
Προπαρασκευαστικές εργασίες Μαθητών/τριών (εάν χρειάζεται)	
Περιεχόμενο/Βασικά Θέματα	
Δραστηριότητες Μαθητών/τριών	
Αξιολόγηση	
Τι χρειάζεται να έχω προετοιμάσει;	
Πηγές	

Τα βασικά βήματα που πρέπει να συμπεριληφθούν είναι:

- 1) Επανεξέταση του περιεχομένου Προγράμματος Σπουδών/μαθήματος/βιβλιογραφίας επί του θέματος
- 2) Προσδιορισμός του ακαδημαϊκού επιπέδου και του χρόνου που θα χρειαστεί να δοθεί για το διάβασμα
- 3) Καταγραφή όλων των πληροφοριών σχετικά με τα προαπαιτούμενα και τους περιορισμούς
- 4) Ορισμός στόχων συνολικά για το μάθημα/ενότητα, οι οποίοι πρέπει να είναι ρεαλιστικοί (όχι αυτά που **θα θέλαμε** να πετύχουμε), καθώς θα πρέπει να ερμηνευτούν ως αποτελέσματα και να δικαιολογηθούν στην πράξη

- 5) Έλεγχος, εάν οι στόχοι καλύπτουν τα πέντε απαραίτητα χαρακτηριστικά [στην Αγγλική γλώσσα γνωστά ως SMART: Specific, Measurable, Acceptable, Realistic, Time-bound (Doran, 1970)], δηλαδή να είναι:
 Συγκεκριμένοι: οι στόχοι πρέπει να είναι σαφείς
 Μετρήσιμοι: θα πρέπει να υπάρχει κάποιος τρόπος παρακολούθησης της προόδου
 Αποδεκτοί: θα πρέπει να υπάρχει συναίνεση μέσα στην τάξη για το τι πρέπει να γίνει
 Ρεαλιστικοί: οι μαθητές/τριες πρέπει να είναι σε θέση να επιτύχουν αυτό που τους ζητείται
 Χρονικά προσδιορισμένοι: θα πρέπει να υπάρχει χρονοδιάγραμμα, εντός του οποίου θα επιτευχθούν οι στόχοι
- 6) Εκτίμηση του χρόνου που χρειάζεται σε σχέση με τους στόχους και το περιεχόμενο που πρέπει να καλυφθεί.
- 7) Συσχετισμός των στόχων με το μοντέλο των ΙΔΠ με τις ικανότητες που χωρίζονται σε 4 κατηγορίες (Γνώση και κριτική σκέψη, Αξίες, Στάσεις, Δεξιότητες) και τους περιγραφικούς δείκτες (Βασικοί, Μέσοι, Προχωρημένοι), με σκοπό να διασφαλιστεί ότι τα σχέδια εργασίας εφαρμόζουν την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη /ΕΑΔ/ΔΕ.
- 8) Καταγραφή των βασικών στοιχείων κάθε μαθήματος/συνάντησης (τίτλος, προπαρασκευαστικές εργασίες, περιεχόμενο, καταγραφή των δραστηριοτήτων σε bullets, αξιολόγηση, πηγές).
- 9) Καταγραφή όλων των σχολικών γιορτών, εξετάσεων, εκδηλώσεων και συγκρούσεων που μπορεί να διαταράξουν τη γραμμική εξέλιξη ενός σχεδίου εργασίας.
- 10) Συμβουλευτείτε τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς του σχολείου, ώστε να αποφευχθούν συγκρούσεις σε σχέση με το Σχέδιο Εργασίας σας.

Σχέδιο Μαθήματος

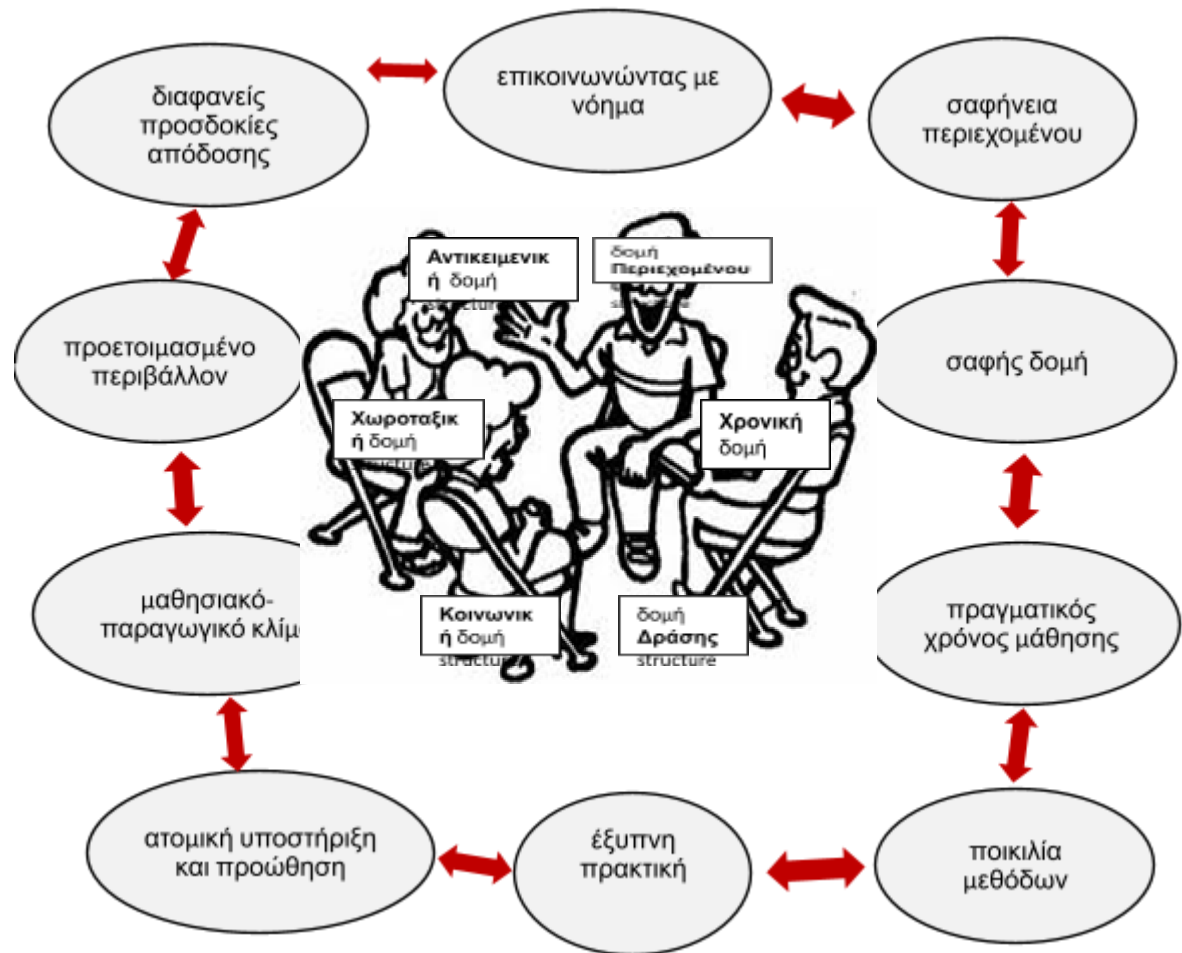
Η διδασκαλία δεν είναι ένα αμφίσημο περιστατικό, αλλά ένα οργανωμένο γεγονός. Διαμορφώνεται χάρη στον σχεδιασμό που προκύπτει από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Ο σχεδιασμός μαθήματος είναι η βάση για ένα επιτυχημένο μάθημα και για τον επακόλουθο αναστοχασμό.

Ο διαφορετικός προσανατολισμός ή η επικέντρωση στους κεντρικούς παράγοντες της διδασκαλίας (εκπαιδευτικός, περιεχόμενο μαθήματος, μαθητής/τρια) αναδεικνύουν διαφορετικές μορφές διδασκαλίας, όπως το δασκαλοκεντρικό ή προσανατολισμένο προς τον/την εκπαιδευτικό σύστημα, ακαδημαϊκό ή προσανατολισμένο προς το περιεχόμενο του μαθήματος κ.λπ. Φυσικά, η διδασκαλία λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα σχολείο και το κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό του πλαίσιο, ενώ σχετίζεται πλήρως με τις επαγγελματικές, διδακτικές και παιδαγωγικές ικανότητες του εκπαιδευτικού.

Στη συνέχεια, κάτι πάρα πολύ σημαντικό είναι η ίδια η κατάσταση της διδασκαλίας και η προοπτικές της, οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τον σχεδιασμό του μαθήματος. Στόχοι, Μέθοδοι/Τεχνικές, Περιεχόμενο, Χρόνος, Υλικό είναι οι κατηγορίες και οι εργασίες που προκύπτουν από τις απαραίτητες ερωτήσεις: «ποιος και για ποιο σκοπό;», «πώς;», «πότε;», «με ποια μέσα;». Έτσι, ένα σύνολο κριτηρίων καλής διδασκαλίας ευθυγραμμισμένο με τις έξι προοπτικές (Meyer, 2012, σελ. 11) είναι αρκετά χρήσιμο,

καθώς και μια λίστα ελέγχου επτά σημείων για τον προγραμματισμό ενός μαθήματος (Pritchard, 2005) που μπορεί να προσαρμοστεί στην Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη /ΕΑΔ/ΔΕ.

Εικόνα 1 Διδακτικό Μοντέλο του Meyer

Για τον έλεγχο της ποιότητας του σχεδίου μαθήματος, ένας εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει τις ακόλουθες ερωτήσεις:

- 1) Υπάρχει σαφής εστίαση, με σαφείς μαθησιακούς στόχους που σχετίζονται με την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη /ΕΑΔ;
- 2) Το περιεχόμενο βασίζεται στις υπάρχουσες γνώσεις των μαθητών;
- 3) Το μάθημα τίθεται σε κατάλληλο πλαίσιο;

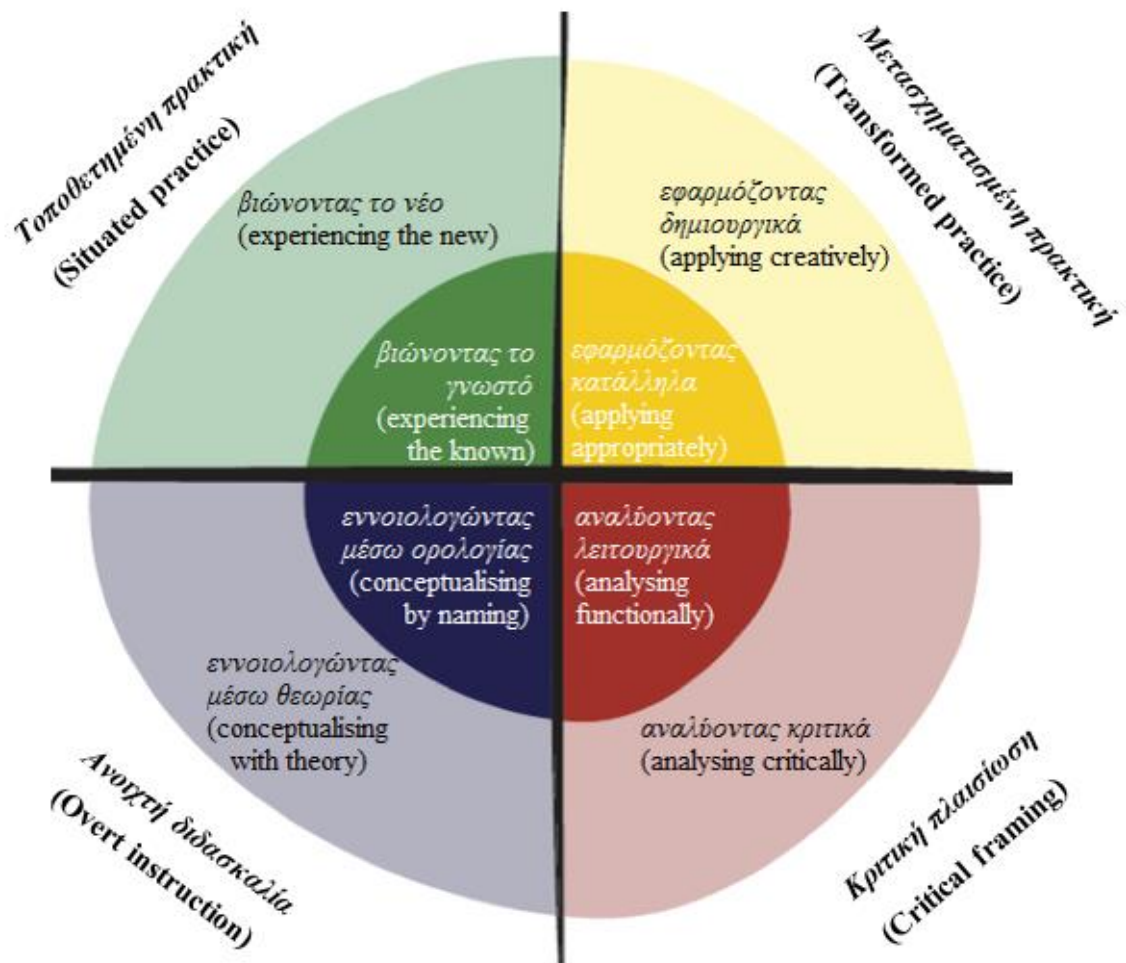

- 4) Υπάρχει περιθώριο κοινωνικής αλληλεπίδρασης και δράσης σύμφωνα με τις παιδαγωγικές της Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη /ΕΑΔ;
- 5) Υπάρχει ποικιλία και επιλογή στις προσεγγίσεις και τις απαντήσεις στην εργασία;
- 6) Υπάρχουν κατάλληλες συνθήκες «φιλικές προς τον εγκέφαλο»;
- 7) Σχεδιάζεται το μάθημα με τέτοιο τρόπο ώστε να στοχεύει στην προώθηση της μάθησης των μαθητών/τριών;

Ο/Η εκπαιδευτικός ως σχεδιαστής μάθησης

Οκτώ διαφορετικές παιδαγωγικές μέθοδοι υποστηρίζουν τη μάθηση. Αυτές είναι οι διαδικασίες γνώσης, οι μορφές δράσης· αυτές είναι που επιτυγχάνουν έναν συγκεκριμένο διδακτικό σκοπό στην τάξη. Ως εκ τούτου, αποτελούνται από ένα σχέδιο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του μαθήματος, έναν συνολικό χάρτη, όπου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να σχεδιάσουν το ταξίδι μάθησης που σκοπεύουν να βιώσουν με τους μαθητές/τριες τους. Οι διαδικασίες αποτελούν εδώ τις τέσσερις φάσεις του μαθήματος· το σύνολο των φάσεων/διαδικασιών είναι διακριτό, ενώ τα όρια μεταξύ τους είναι πιο ρευστά. Επίσης, ορισμένες διαδικασίες έχουν προτεραιότητα έναντι άλλων για ορισμένους κλάδους (για παράδειγμα, τα μαθηματικά μπορεί να μην χρειάζονται κριτική ανάλυση).

Εικόνα 3

Βιώνοντας

- **Το ήδη γνωστό** (καλούμε τους/τις μαθητές/τριες να αναστοχαστούν τις δικές τους εμπειρίες, ενδιαφέροντα και προοπτικές, με σκοπό να οικοδομηθεί η νέα γνώση πάνω στις ήδη υπάρχουσες)
- **Το νέο** (εισάγουμε τους/τις μαθητές/τριες σε νέες, άγνωστες εμπειρίες και “βυθίζοντάς” τους σε νέες καταστάσεις)

Συλλαμβάνοντας έννοιες

- **Μέσω της ονοματοδοσίας** (ζητάμε από τους/τις μαθητές/τριες να κάνουν κατηγοριοποίηση και να δώσουν τον ορισμό όρων, για να μάθουν ονόματα και έννοιες)
- **Μέσω της θεωρίας** (δημιουργούμε το πλαίσιο για τους/τις μαθητές/τριες, ώστε να συνδυάσουν βασικούς όρους και να φτιάξουν θεωρίες μ’ αυτούς και να κάνουν τις απαραίτητες γενικεύσεις, κατανοώντας συνακόλουθα το πώς συνδέονται οι συγκεκριμένες έννοιες με τη θεωρία)

Αναλύοντας

- **Λειτουργικά** (ζητάμε από τους/τις μαθητές/τριες να αναλύσουν τις λογικές συνδέσεις, την αιτία και το αποτέλεσμα, τη δομή και τη λειτουργία, κατανοώντας τον σκοπό ενός ζητήματος)
- **Κριτικά** (προσφέρουμε προκλήσεις στους μαθητές/τριες: να αξιολογήσουν κριτικά τις προοπτικές, τις δικές τους και των άλλων, κατανοώντας τις συνέπειες ή τις προεκτάσεις ενός ζητήματος)

Εφαρμόζοντας

- **Κατάλληλα** (δημιουργούμε ένα πλαίσιο για τους/τις μαθητές/τριες για να εφαρμόσουν ό,τι έχουν μάθει σε πραγματικές καταστάσεις με κατάλληλους τρόπους δοκιμάζοντας την εγκυρότητά τους)
- **Δημιουργικά** (καλούμε τους μαθητές να εφαρμόσουν ό,τι έχουν μάθει με δημιουργικούς τρόπους, παρεμβαίνοντας στον κόσμο και αλλάζοντάς τον)
-

(Kalantzis & Cope, 2012, σσ. 240-8)

Στην πραγματικότητα, οι διαδικασίες γνώσης αντιστοιχούν στις τέσσερις φάσεις του μαθήματος, παρέχοντας, επομένως, τη θεωρητική βάση του σχεδιασμού του μαθήματος. Επιπλέον, τρεις αποφάσεις είναι απαραίτητο να παρθούν, πριν την ανάπτυξη της ροής των μαθημάτων και των δραστηριοτήτων κάθε ενότητας, ειδικά για ένα μάθημα Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη/ΕΑΔ/ΔΕ ή για ένα μάθημα που περιλαμβάνει θέματα σχετικά με την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη/ΕΑΔ/ΔΕ. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να απαντήσουν στις εξής ερωτήσεις::

- 1) Ποιοι είναι οι μαθησιακοί στόχοι του μαθήματος σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών, το Σχέδιο Μαθήματος κ.λπ., και τι πρέπει να γνωρίζουν και να κατανοούν οι μαθητές/τριες στο τέλος του μαθήματος;
- 2) Ποιες ικανότητες και περιγραφικοί δείκτες μπορούν να αναπτύξουν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα;
- 3) Πώς μπορεί να αξιολογηθεί η επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων;

Τίτλος μαθήματος :	
Αριθμός Μαθήματος:	
Χρόνος:	
Τοποθεσία:	

Στόχοι:	Τι προσπαθούμε να πετύχουμε;(με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών, το σχέδιο μαθήματος, κτλ.)			
Προσδοκώμενα/Επιδιωκόμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (σχετικά με τους στόχους)	Με την ολοκλήρωση του μαθήματος οι μαθητές/τριες θα μπορούν να: 1. 2. ...		Πότε επιτυγχάνονται τα μαθησιακά αποτελέσματα και πώς αξιολογείται το αποτέλεσμα.	
Περιεχόμενο/Βασικά θέματα:	1. 2. ...			
Αποτελέσματα και ΙΔΠ	ΙΔΠ και Περιγραφικοί Δείκτες		ΠΜΑ σχετιζόμενα με την Ενότητα	
Γνώση και κριτική κατανόηση:				
Αξίες:				
Στάσεις:				
Δεξιότητες:				
Δράσεις μαθητών/τριών	Χρόνος	Τι κάνω εγώ	Τι κανουν οι μαθητές/τριες	ΠΜΑ
1.				
Προπαρασκευαστικές εργασίες των μαθητών/τριών (εάν χρειάζονται):				
Τι χρειάζεται να προετοιμάσω				
Σημειώσεις:				
Δράσεις μαθητών/τριών	Χρόνος	Τι κάνω εγώ	Τι κανουν οι μαθητές/τριες	ΠΜΑ

2.				
Προπαρασκευαστικές εργασίες μαθητών/τριών (εάν χρειάζονται):				
Τι χρειάζεται να προετοιμάσω				
Σημειώσεις:				
....				
Πηγές:				

Οι στόχοι του μαθήματος είναι περισσότερο εστιασμένοι στο αναλυτικό πρόγραμμα, το περιεχόμενο του μαθήματος και τους εκπαιδευτικούς. Οι στόχοι αποτελούν τα ζητούμενα του προγράμματος σπουδών και αυτό που ο εκπαιδευτικός σκοπεύει να υλοποιήσει, ελπίζοντας ότι το μάθημα θα έχει ως αποτέλεσμα π.χ. «να εξηγήσει και να διερευνήσει πτυχές του Χ, ώστε να αναπτύξει την κατανόηση των μαθητών σχετικά με τις διασυνδέσεις και τους αιτιώδεις παράγοντες κάποιου ζητήματος και να τους οδηγήσει στο να διατυπώνουν τεκμηριωμένες απόψεις».

Τα Επιδιωκόμενα/Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΕΜΑ/ΠΜΑ) καθιστούν τους στόχους πιο συγκεκριμένους. Στόχος τους είναι να επισημάνουν τι ακριβώς θα μπορούν να πουν και να κάνουν οι μαθητές ως αποτέλεσμα του μαθήματος και του αριθμού των σχετικών μαθησιακών εμπειριών-δραστηριοτήτων.

Τρεις τρόποι δημιουργίας μαθησιακών αποτελεσμάτων προτείνονται:

1. χωρίστε τους στόχους σε στοιχεία που μπορούν να αποδειχθούν στην πράξη
2. ξεκινήστε με μια ιδέα προς αξιολόγηση και καθορίστε τι αποτέλεσμα πρέπει να επιδείξει

3. ξεκινήστε από το περιεχόμενο και βρείτε τα κατάλληλα αποτελέσματα που διευκολύνουν τους/τις μαθητές/τριες να αποδείξουν την κατανόησή τους επί του θέματος και την ικανότητά τους να εφαρμόσουν τις γνώσεις που αποκόμισαν.

Ξεκινήστε με τις λέξεις, «με την ολοκλήρωση του μαθήματος οι μαθητές θα είναι σε θέση να/ θα μπορούν...».

Μετά από τα παραπάνω, συνεχίστε την φράση με ένα ρήμα. Θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί η αναθεωρημένη ταξινόμηση του Bloom με ρήματα δράσης (Krathwohl, 2002).

Ορισμοί	I. Μνήμη	II. Κατανόηση	III. Εφαρμογή	IV. Ανάλυση	V. Αξιολόγηση	VI. Δημιουργία
Ορισμός του Bloom	Να δείχνουν ότι θυμούνται το υλικό που έχουν μάθει παλαιότερα, ανακαλώντας γεγονότα, όρους, βασικές έννοιες και απαντήσεις.	Να δείχνουν ότι κατανοούν γεγονότα/ιδέες οργανώνοντας, συγκρίνοντας, ερμηνεύοντας, περιγράφοντας και διατυπώνοντας βασικές ιδέες.	Να επιλύουν προβλήματα σε νέες καταστάσεις εφαρμόζοντας τις αποκτηθείσες γνώσεις, γεγονότα, τεχνικές και κανόνες με διαφορετικό τρόπο.	Να εξετάζουν και να αναλύουν τις πληροφορίες στα συστατικά τους μέρη, προσδιορίζοντας κίνητρα ή αιτίες. Να βγάλουν συμπεράσματα και να βρίσκουν στοιχεία, για να στηρίζουν γενικεύσεις.	Να παρουσιάζουν και να υπερασπίζονται απόψεις κρίνοντας πληροφορίες, την εγκυρότητα ιδεών ή την ποιότητα εργασίας με βάση ένα σύνολο κριτηρίων.	Να συγκεντρώνουν πληροφορίες με διαφορετικό τρόπο, συνδυάζοντας στοιχεία σε ένα νέο μοντέλο ή προτείνοντας εναλλακτικές λύσεις.

Ρήματα	<ul style="list-style-type: none"> • Επιλέγω • Περιγράφω • Ορίζω • Βρίσκω • Χαρακτηρίζω • Καταγράφω • Αντιστοιχίζω • Ονοματίζω • Ανακαλώ • Αναφέρω • Συσχετίζω • Αναπαράγω • Επαναδιατυπώνω • Επιλέγω • Δείχνω • Συλλαβίζω • Δηλώνω • Λέω • Προσδιορίζω: <ul style="list-style-type: none"> - Τι; - Πότε; - Πού; - Ποιος; - Ποιος; - Γιατί; 	<ul style="list-style-type: none"> • Ταξινομώ • Συγκρίνω • Βρίσκω διαφορές • Εντοπίζω • Παρουσιάζω • Εξηγώ • Επεκτείνω • Παράγω • Αποδεικνύω • Υποδεικνύω • Ερμηνεύω • Κρίνω • Χαρακτηρίζω • Καταγράφω • Ζυγίζω • Σκιαγραφώ • Αναγνωρίζω • Συσχετίζω • Επαναδιατυπώνω • Δείχνω • Συνοψίζω • Μεταφράζω 	<ul style="list-style-type: none"> • Εφαρμόζω • Συναρμολογώ • Οικοδομώ • Υπολογίζω • Επιλέγω • Κατασκευάζω • Συζητώ • Αντλώ • Αναπτύσσω • Εκθέτω • Πειραματίζομαι • Διατυπώνω • Προσδιορίζω • Παίρνω συνέντευξη • Χρησιμοποιώ • Διαπλάθω • Οργανώνω • Σχεδιάζω • Παρουσιάζω ευρήματα • Επιλέγω • Επιλύω • Αξιοποιώ 	<ul style="list-style-type: none"> • Αναλύω • Υποθέτω • Κατηγοριοποιώ • Ταξινομώ • Συγκρίνω • Συμπεραίνω • Βρίσκω διαφορές • Ανακαλύπτω • Ανατέμνω • Διακρίνω • Χωρίζω • Εξετάζω • Λειτουργώ • Προσδιορίζω • Βγάζω συμπέρασμα • Επιθεωρώ • Κατατάσσω • Βρίσκω το κίνητρο • Προβλέπω • Επιλύω • Απλοποιώ • Ερευνώ • Συμμετέχω • Δοκιμάζω 	<ul style="list-style-type: none"> • Προασπίζομαι • Συμφωνώ • Επαινώ • Αξιολογώ • Επιβραβεύω • Προκαλώ • Διαλέγω • Συγκρίνω • Συμπεραίνω • Θέτω κριτήρια • Ασκώ κριτική • Αποφασίζω • Υπερασπίζομαι • Εξακριβώνω • Διαχωρίζω • Διυλίζω • Εκτιμώ • Εκτιμώ • Επεξηγώ • Επηρεάζω • Ερμηνεύω • Κρίνω • Δικαιολογώ • Σημειώνω • Ζυγίζω • Αντιλαμβάνομαι • Ιεραρχώ • Αποδεικνύω • Προτείνω • Επιλύω • Επιλέγω • Συνιστώ • Υποστηρίζω • Αποδίδω αξία 	<ul style="list-style-type: none"> • Προσαρμόζω/ομαι • Διευθετώ • Οικοδομώ • Αλλάζω • Επιλέγω • Συνδυάζω • Συγκεντρώνω • Συνθέτω • Κατασκευάζω • Δημιουργώ • Διαγράφω • Σχεδιάζω • Αναπτύσσω • Συζητώ • Δίνω λεπτομέρειες • Εκτιμώ • Συνάγω • Διατυπώνω • Φαντάζομαι • Βελτιώνω • Παίρνω πρωτοβουλία • Εφευρίσκω • Μεγιστοποιώ • Ελαχιστοποιώ • Τροποποιώ • Οργανώνω • Αποδίδω • Σχεδιάζω • Προβλέπω • Προετοιμάζω/ομαι • Παράγω • Συστήνω • Αποδεικνύω • Επιλύω • Υποθέτω • Συνθέτω • Δοκιμάζω • Μεταφέρω • Μεταμορφώνω
---------------	---	---	--	---	---	---

Το ρήμα πρέπει να ακολουθείται από ένα ουσιαστικό π.χ. έργο, έννοιες, πρακτικές, θεωρία. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει στη συνέχεια να το επεκτείνουν, εξηγώντας τον βαθμό αυτονομίας και ένα λειτουργικό πλαίσιο π.χ. κάνοντας αναφορά είτε α) σε έναν τομέα που σχετίζεται με τη μελέτη των μαθητών, β) είτε σε πολύπλοκες καταστάσεις, ανεξαρτήτως του υλικού μελέτης, γ) είτε σε απρόβλεπτες καταστάσεις με ελάχιστη καθοδήγηση, δ) είτε σε κάποια δομή και διαχειριζόμενο περιβάλλον.

Δεύτερο βήμα: Καθορισμός και καταγραφή του περιεχομένου/βασικών θεμάτων του μαθήματος

Τρίτο βήμα: Σύνδεση των ΠΜΑ/ΕΜΑ με τις Ικανότητες (Ι) για τον Δημοκρατικό Πολιτισμό που απεικονίζουν τις αρχές της Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη/ΕΑΔ/ΔΕ και τους περιγραφικούς δείκτες (Π.Δ) (Βασικούς,

Μέσους, Προχωρημένους) χωρισμένες σε τέσσερις ομάδες (Γνώση και Κριτική Κατανόηση, Αξίες, Στάσεις, Δεξιότητες). Γι' αυτό, υπάρχει μια στήλη όπου πρέπει να καταγραφούν τα σχετικά EMA του μαθήματος για κάθε Ικανότητα και Περιγραφικό Δείκτη.

Για το σύνολο των Ικανοτήτων και των Περιγραφικών Δεικτών δείτε το φυλλάδιο ΙΔΠ και το βίντεο Μάθημα 2.

Συμβουλή: Θυμηθείτε να επιστρέψετε μετά το πέμπτο βήμα, για να ελέγξετε, εάν οι Ικανότητες και οι Δείκτες είναι πλήρως αλληλένδετοι και εκπροσωπούνται στην περιγραφή των δραστηριοτήτων. Η ακρίβεια, η συνοχή και η λακωνικότητα θα είναι κριτήρια αξιολόγησης. Οι εκπαιδευτικοί δεν πρέπει να ξεχνούν ότι πρέπει να τηρούν ό,τι προσφέρεται από τις δραστηριότητες στο μέγιστο βαθμό.

Τέταρτο βήμα: Πραγματοποιήστε πρωτότυπες, σύγχρονες και επίκαιρες δραστηριότητες έχοντας υπόψη τον διαθέσιμο χρόνο και τον αριθμό των συμμετεχόντων. Για κάθε δραστηριότητα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να συμπληρώνουν τα κενά του πίνακα που υποδεικνύουν το χρόνο κάθε δραστηριότητας, όπως επίσης και το κενό που υποδεικνύει τι κάνουν και τι λένε ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές, κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να κατανοήσουν ότι για κάθε επιδιωκόμενο αποτέλεσμα θα πρέπει να σκεφτούν και να αναπτύξουν μια δραστηριότητα που θα βοηθήσει τους μαθητές να επιτύχουν αυτό το αποτέλεσμα μέχρι το τέλος του μαθήματος. Η ποικιλία στις δραστηριότητες θα βοηθήσει να ενεργοποιηθούν οι διαδικασίες γνώσης των μαθητών, ώστε να έρθουν με όρεξη σε επαφή με κάθε κομμάτι της μαθησιακής διαδικασίας. Αυτό που οι εκπαιδευτικοί μπορούν να κάνουν, ώστε η παράδοση της ενότητας να έχει μορφή εργαστηρίου, είναι να διδάσκουν τη θεωρία με ενεργό τρόπο, να εξηγούν τους όρους ή τις έννοιες με βάση τις εμπειρίες και να διευκολύνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να ελέγξουν ότι υπάρχει ποικιλία και ότι οι μαθητές είναι ενεργοί, πράγμα που σημαίνει ότι οι μαθητές/τριες πρέπει να εργάζονται και να σκέφτονται.

Τέλος, θα πρέπει να σχεδιάσουν κριτήρια αξιολόγησης, για να αξιολογηθούν οι επιδόσεις των μαθητών. Η αξιολόγηση πρέπει να συντονίζεται με το επίπεδο (δείτε την επόμενη ενότητα).

Οι εκπαιδευτικοί, θα πρέπει, επίσης, να σημειώνουν, εάν οι μαθητές πρέπει να έχουν ετοιμάσει κάτι –καθώς και όλα τα πράγματα που μπορεί να χρειαστεί να προετοιμάσουν και να θυμηθούν οι ίδιοι π.χ. φυλλάδια/PowerPoint/φυσικά αντικείμενα. Στο τέλος, θα πρέπει να προβληματιστούν σχετικά με το μάθημα και κυρίως τα Επιδιωκόμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα, τις Ικανότητες και τους Περιγραφικούς Δείκτες και να κάνουν τις απαραίτητες αλλαγές.

Στον σχεδιασμό διδακτικών-μαθησιακών δραστηριοτήτων οι εκπαιδευτικοί μπορούν να:

- ξεκινούν από την εμπειρία τους στη συνεργασία με μαθητές/τριες και να κάνουν μια λίστα με μερικές από τις δραστηριότητες που είχαν μεγάλη επιτυχία
- βρουν δραστηριότητες στις πηγές που σχετίζονται με τα θέματα της ενότητας και τα EMA
- εξετάζουν το πώς οι μαθησιακές δραστηριότητες θα ποικίλλουν μεταξύ των επιπέδων, καθώς το υλικό των εργασιών γίνεται όλο και πιο απαιτητικό και παρουσιάζει προκλήσεις για τους μαθητές/τριες
- σχεδιάζουν κατάλληλες παρεμβάσεις, για να εστιαστεί ξανά η προσοχή εκεί που πρέπει, κατά τη διάρκεια των διαλέξεων (οι οποίες πρέπει να είναι σύντομες), αλλά και σε πιο εκτενείς ομαδικές δραστηριότητες ή εργασίες.
- χρησιμοποιούν δραστηριότητες για να διευκολύνουν τους μαθητές να αναπτύξουν και να κάνουν «κτῆμα» τους τις αποκτηθείσες γνώσεις πάνω στο αντικείμενο. Αυτό αλλάζει την εστίαση από την απλή παράδοσή του μαθήματος δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην ενεργό μάθησή. Γι' αυτό τον λόγο πρέπει να γράφουν στον πίνακα περιγραφής δραστηριοτήτων τα εξής: «Τι κάνει ο δάσκαλος» και «Τι κάνουν οι μαθητές/τριες».
- διασφαλίζουν ότι υπάρχει συνέχεια μεταξύ των δραστηριοτήτων και ότι στοχεύουν στη μάθηση που βασίζεται στον μαθητή και όχι στη μάθηση με επίκεντρο τον δάσκαλο
- παρέχουν πληροφορίες με διαφορετικούς τρόπους και όχι μόνο κατά τη διάρκεια της συνάντησης, π.χ. επίσης μέσω της ανεξάρτητης ανάγνωσης των μαθητών, του διαδικτυακού υλικού, των ηχογραφήσεων.

Χρήσιμες συμβουλές: Οι στρατηγικές και οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης που προέρχονται από τις πηγές, θα “μεταφραστούν” στη συνέχεια σε δράση και δραστηριότητες. Η εξέταση μεθόδων και δραστηριοτήτων στο στάδιο του σχεδιασμού βοηθά στη δημιουργία μιας συνολικής εικόνας για ένα ποικίλο φάσμα μαθησιακών εμπειριών για τους μαθητές. Οι διαδικτυακές πηγές είναι πολύ χρήσιμες. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να τα δουν όλα αυτά από την πλευρά του μαθητή/τριας, σχεδιάζοντας δραστηριότητες που θα παρακινούν, θα ενθαρρύνουν τη ουσιαστική μάθηση και θα είναι προσαρμόσιμες σε διαφορετικά στυλ μάθησης. Είναι, επίσης, χρήσιμο να τους περιγράψετε πώς να παρέχουν στους μαθητές καθοριστικές εμπειρίες, που θα τους διαμορφώσουν, και ανατροφοδότηση για να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες, ώστε να αποδώσουν καλά στα κριτήρια αξιολόγησης.

Πέμπτο βήμα: Καθορίστε προπαρασκευαστικές εργασίες για τους μαθητές/τριες, εάν χρειάζεται, αλλά και το υλικό που πρέπει να προετοιμάσει ο εκπαιδευτικός μέχρι το μάθημα.

Έκτο βήμα: Στο τέλος, είναι χρήσιμο να γράψετε τους πόρους και τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων.

Όταν οι εκπαιδευτικοί σχεδιάσουν το Σχέδιο Μαθήματος και τα μαθήματά τους με τη βοήθεια της παραπάνω θεωρίας και πρακτικών σχετικά με τους στόχους, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, την αξιολόγηση, τις δραστηριότητες και κυρίως την παράδοση της Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική Ιδιότητα το Πολίτη/ΕΑΔ/ΔΕ, θα είναι σε θέση να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα της διδασκαλίας τους και αυτό είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη του δημοκρατικού πολιτισμού.

